

Kulturmiljöprogram

Del 4.7 Norra Sandsjö socken

Inledning

Denna del av Nässjö kommuns kulturmiljöprogram redovisar bevarandevärda objekt inom Norra Sandsjö socken.

Läsanvisning

Hela kulturmiljöprogrammet

I den fullständiga versionen av Nässjö kommuns kulturmiljöprogram finns bakgrunden till kulturmiljöprogrammet, fördjupad beskrivning av kulturmiljön och redovisning av samtliga bevarandevärda objekt inom kommunen.

Karta

De olika objektens lokalisering får man fram genom kartfunktionen på kommunens hemsida. Där går det hitta alla kommunens objekt i kartform och det går även att söka på fastighetsbeteckning och adress.

Klassning

Följande klasser används i kulturmiljöprogrammet:

Klass 1, byggnadsminne (KML 3 kap) / Kyrkliga kulturminnen (KML 4 kap)

Graderingen avser byggnader som förklarats vara byggnadsminnen enligt Kulturmiljölagen (kap 3-4). Klassificeringen avser befintliga byggnadsminnen.

Klass 2, Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8 kap § 13)

Graderingen avser särskilt värdefull bebyggelse, sådana byggnader får inte fysiskt förvanskas vid förändring av eller i anslutning till byggnaden. Byggnaden bör skyddas genom q-bestämmelse i områdesbestämmelse eller detaljplan.

Klass 3, särskilt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap § 17)

Byggnaden har ett visst värde i fråga om till exempel utformning. Värdebärande element i byggnaden bör hanteras på ett varsamt sätt vid förändringar av eller i anslutning till byggnaden. Bör skyddas genom varsamhetsbestämmelse i områdesbestämmelse eller detaljplan.

Klass 4, allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap § 17)

Graderingen motsvarar det generella krav på hänsyn till byggnadens kulturhistoriska värden som gäller för alla byggnader.

Klass 5, avskrivs

Byggnaden har inte kulturhistoriska värden som behöver beaktas i plan- och bygglovsprocessen. Objekt i klass 5 finns inte upptagna i kulturmiljöprogrammet.

Klassningen är framtagen av Länsstyrelsen i Jönköpings län och är baserad på Plan- och bygglagens (PBL) hänsyns- och skyddsbestämmelser samt byggnadsminnen enligt Kulturmiljölagen (KML). Klassningen skiljer sig från den klassning som använts i kommunens tidigare kulturmiljöprogram "Värdefulla byggnader och miljöer" (2007) och därför har ny bedömning gjorts vid framtagande av detta program.

Bodafors samhälle

På 1860-talet drogs Södra stambanan fram över Hornaryds ägor och där spåret korsade häradsvägen från Jönköping mot Norra Sandsjö byggdes en banvaktsstuga vid det som kom att kallas "bommarna". Bebyggelsen var vid den här tiden koncentrerad kring gårdarna Boda, Hornaryd, Karsås, Slättefall, Stolpen och Vare och bestod av sammanslagt ca 30 bostadshus.

Traktens första industriella centrum låg vid Nyholm, ett stycke mot Norra Sandsjö, där C G Nyman anlagt ett pappersbruk år 1825. S A Wetterhall övertog 1850 anläggningen där det då fanns färgeri och vadmalsstamp. Pappersbruket eldhärjades 1869 och en borstfabrik uppfördes istället som sysselsatte ett 40-tal personer. Även denna byggnad rönt samma öde och brann ner 1882.

1872 startade Axel Hägg pinnstolstillverkningen i mindre skala vid Boda kvarnplats invid Emån. Där växte sedan Bodafors möbelindustri fram och blev en viktig del i samhällets utbyggnad. Kring bommarna bildades det första centrala bebyggelsepartiet som skulle ha varit det naturliga. Överhuvudtaget skulle den gamla häradsvägen visa sig vara en slitstark kommunikationsled och utmed denna utvecklades bebyggelsen mot området kring "A-fabriken" som också var ett centrum. Väster om järnvägen fanns en del småindustri men när "B-fabriken" uppfördes 1897 expanderade bebyggelsen kring Handelsvägen och de nyskapade stråken Magasingatan och Luftvägen.

År 1900 fanns i samhället 150 hus, förutom industribyggnader, varav drygt 50 låg kring A-fabriken, ca 40 väster om "bommarna" och ett tjugotal strax öster därom. Efter sekelskiftet anlades Torget. 1905 flyttades marknaden, som tidigare hållits i närheten av Norra Sandsjö kyrka, till Torget och en marknadshall, "paddan" kallad, byggdes. Gatunätet utvidgades och Stations-, Allé- och Hantverksgatorna börjades byggas. 1914 redovisades bebyggelsen under beteckningarna Boda, Sandsjö station, Slättefall, Klinthult och Bodafors AB, tillsammans 144 bostadshus, ett 20-tal industribyggnader, två skolor (1897, 1905) och två missionshus. I samhället fanns då sjukstuga, fattigstuga, arrestlokal, mejeri, bageri, bryggeri, saluhall, smedja och en fotografiateljé.

704 Område Västra Bodafors

Område med bostadshus och mindre verkstadslokaler vid Handelsvägen/Magasingatan. Flera av fastigheterna ligger längs Magasingatan även kallad Kulturgatan där det idag finns café, museum, utställning, butik, bokhandel och verkstad.

704a Bostadshus Magasingatan 3

Magasingatan 3, fastighet Älgkon 1

Klass: 3 – Särskilt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap 17 §)

Bostadshuset är uppfört i 1½ våning av trä. Fasaden utgörs av locklistpanel målad i ljusgrön kulör. Flertalet fönster är från 1900-talets mitt, är av tvåluftstyp och saknar spröjsar. Fönsterbågarna är vita medan de släta fönsterfodren är i mörkare grönt. Mot gatan finns ett par större skyltfönster. Mot gatan finns ett par dörrar, varav en äldre dörr med en spröjsad glasning. Byggnaden har ett brutet sadeltak belagt med takpannor. Byggnaden vilar på en putsad sockel i grått.

På fastigheten finns även en enkel uthusbyggnad med fasad av liggande spontpanel målad med röd slamfärg, enkla bräddörrar och ett sadeltak med takpannor. På tomten finns en jordkällare med utsida beväxt med gräs.

Karaktärsdrag

- Byggnadernas volymer
- Byggnadernas fasader av locklistpanel respektive liggande spontpanel
- Befintlig fönsterplacering samt de äldre träfönstren med spröjsar
- Äldre dörrar såsom gatuhusets dörr med spröjsning och uthusets bräddörrar
- Byggnadernas yttertak belagda med takpannor

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Huvudbyggnaden är ett exempel på ett kombinerat affärs- och bostadshus från 1900-talets första hälft och som varit vanligt i länets småorter. Uthuset och källaren har varit väsentliga delar av verksamheten på fastigheten.

704b Uthusbyggnad Magasingatan 7

Magasingatan 7, fastighet Älgkon 3

Klass: 4 – Allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap 17 §)

På fastigheten ligger bland annat en uthuslänga av trä. Fasaderna utgörs av locklistpanel som strukits med röd slamfärg. Byggnadens fönster har olika former och är spröjsade. Mot öster finns en pardörr bestående av bräddörrar i guldockra. Byggnaden har ett sadeltak belagt med tvåkupiga tegelpannor. Byggnaden vilar på en grå, putsad sockel. Byggnaden har nyligen genomgått en omfattande renovering.

Karaktärsdrag

- Byggnadens rektangulära volym
- Byggnadens fasad av locklistpanel med röd slamfärg
- Fönsterindelning och fönstrens utformning med spröjsar
- Byggnadens sadeltak med lertegel
- Byggnadens gråa putssockel.

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Byggnaden är troligen ett exempel på en uthusbyggnad som ingått i ett sammanhang med en verksamhet på fastigheten.

704c Villa Svea

Magasingatan 8, fastighet Grävlingen 6

Klass: 2 – Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8 kap 13 §)

Bostadshuset är uppfört av trä i 1½ våning. Fasaderna utgörs av lockpanel i gröngrå kulör. Flertalet fönster är av treluftstyp med tät spröjsning och vitmålade. Fönsterfodren är släta och liksom många andra detaljer målade i grönt. Huvudentrén består av en dekorativt utformad ytterdörr, en portik med pilastrar, en öppen veranda med sadeltak samt en framförliggande stentrappa. Byggnaden har ett brutet sadeltak belagt med bruna, tvåkupiga betongpannor. På det nedre takfallet finns olikstora takkupor. Byggnaden vilar på en grå putssockel.

Invid bostadshuset finns en intarsiaverkstad uppförd av trä i en våning. Fasadens utformning ansluter till bostadshusets, men fönstren är av enluftstyp och tätspröjsade. Byggnaden har ett sadeltak belagt med tvåkupiga tegelpannor. Byggnaden vilar på en sockel av huggen granit. I byggnaden finns en verkstad inredd. Tomten består av en trädgård och framför de två byggnaderna löper en terrassering av stenblock.

Byggnaderna på fastigheten är nära förknippade med familjen Lehmann som var framstående intarsiakonstnärer och hade uppdrag för Svenska Möbelfabrikerna i Bodafors. Huvudbyggnaden uppfördes 1928, medan verkstaden, enligt uppgift, uppfördes året innan. Byggherre var intarsiakonstnären Julius Lehmann, vilken även ritade byggnaderna. Han etablerade sig i Berlin, men kom till Sverige ca 1915. Han var anställd på Svenska Möbelfabriken fram till 1927 då han blev fristående konstnär. Sonen Rolf Lehmann övertog verksamheten senare.

Karaktärsdrag

- Byggnadernas volymer
- Byggnadernas fasader av lockpanel
- Byggnadernas fönsterplacering och ursprungliga fönster av trä med spröjsning
- Huvudbyggnadens entré med ytterdörr, portal och veranda
- Byggnadernas tak
- Intarsiaverkstadens fasta inredning

Kultuhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Anläggningen har ett särskilt kultuhistoriskt värde genom att de utgör ett väl bevarat exempel på en hantverksmiljö som är nära förknippad med ortens industriliv.

705a Område Bodafors järnvägsmiljö

Kyrkogatan 2A, fastighet Järnsparven 1

Klass: 3 - Särskilt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Bostadshus uppfört av byggmästare Hagelberg omkring 1900. Huset är i två våningar med ljus liggande fasspontpanel och rött tegeltak. En delvis sluten altan har tillkommit vid ena gaveln under 1990-talet.

Karaktärsdrag

- Byggnadens volym i två våningar
- Den liggande fasspontpanelen
- Sadeltaket i rött tegel
- De höga tvåluftsfönstren på byggnadens långsidor

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Byggnaden är belägen strax intill järnvägen och visar på en typ av sekelskiftesbyggnad som uppkom kring 1900 i samband med byggandet av järnvägen i Bodafors.

705b Bodafors järnvägsmiljö

Stationsgatan 13, fastighet Järnsparven 6

Klass: 3 - Särskilt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Bostadshus uppfört omkring 1900 i två våningar. Fasaden är gulmålad med liggande och stående fasspontpanel. Huset har ett större, inglasat verandaparti som sträcker sig över två våningar och kröns av en tornhuv. Verandan dekorerar av snickerier och tätspröjsade fönster. Byggnaden har sadeltak med tvåkupiga takpannor.

Karaktärsdrag

- Byggnadens volym
- Den stående och liggande fasspontpanelen
- Sadeltaket med grönt taktegel
- Det inglasade verandapartiet i tre våningar krönt med tornhuv och dekorativt spröjsade fönster och dörrpar

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Byggnaden är ett exempel på ett påkostat bostadshus från sekelskiftet 1900.

705c Område Bodafors järnvägsmiljö

Stationsgatan 22, fastighet Kungsfågeln 2

Klass: 3 - Särskilt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Bostadshus uppfört i två våningar omkring 1900. Byggnaden är har ljus locklistpanel och tegeltak och ligger strax intill järnvägen.

Karaktärsdrag

- Byggnadens volym med frontespis och veranda
- Stående fasspontpanelen
- Enkupiga tegeltaket
- Fönstren av två- eller fyrluftstyp med dekorerade omfattningar
- Pardörren i entrén

Kulturrehistorisk bedömning och värdebeskrivning

Byggnaden är ett exempel på ett bostadshus i järnvägsmiljö från tidigt 1900-tal.

706a Område östra Bodafors

Eksjövägen 38, fastighet Valen 6

Klass: 2 - Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8 kap §13)

Före detta industrimiljö vid Emån, där Bodafors möbelfabrik (A-fabriken) under 100 års tid utgjorde samhällets största arbetsplats. 1872 köpte spiksmeden Axel Hägg från Prinsfors Boda kvarn och började tillverka takspån. Några år senare inredde han kvarnbyggnaden till pinnstolsfabrik som vid mitten av 1880-talet hade 25 anställda. 1886 övertogs fabriken av Frans Zeinwoldt, som lärt möbeltillverkning i USA. Han började tillverka hela möblemäng. Fabriken växte och hade snart över 100 anställda. Brodern John inträdde som kompanjon i företaget och blev dess vd då man 1897 bildade aktiebolag. Samma år hade man en paviljong på den stora Stockholmsutställningen, där man tilldelades en silvermedalj för sina "bambumöbler" tillverkade av björk. Vid sekelskiftet 1900 flyttades pinnstolstillverkningen till B-fabriken väster om järnvägen och vid A-fabriken tog man patent på säkerhetsgungstolen "Columbus", en storsäljare som garanterade arbete för de 350 anställda. 1913 tog Aron Ljungberg över ledningen och 1918 slogs nio fabriker samman till Svenska Möbelfabrikerna. I början av 1940-talet gjordes moderniseringar och 1954 köptes man upp av Åtvidabergskoncernen. 1958 startades en verkstadsskola för möbelsnickare. 1961 invigdes C-fabriken i södra änden av Järnvägsgatan och därefter flyttades tillverkningen successivt över dit. Under 1980-talet fanns planer på att renovera byggnaderna och att eventuellt inrätta ett möbelmuseum. Fabriken blev till slut ett offer för fastighetsspekulation och förfallet blev totalt. Alla byggnader utom den äldsta revs slutligen 1992.

Disponentvillan.

I anslutning till fabriksområdet intill Eksjövägen, ligger direktörsvillan som fick sitt nuvarande utseende 1902 då innehavarna Bröderna Zeinwoldt, som även ägde pinnstolsfabriken i Bodafors ville modernisera. Ombyggnationerna ritades av arkitekten Ola Andersson från Helsingborg och Harald Bergelin. De lät uppföra det karakteristiska fyrkantiga tornet, som kom att påverka arkitekturen i hela samhället. Tornet har tre våningar, till skillnad från resten av huset som har två våningar, och fönster med utsikt mot den stora kvarndammen nedanför huset. Fasaden är täckt av ljus liggande och stående fasspontpanel. På tornets tälttak sitter en öppen lanternin med takhuv och spira. Taken är täckta med grön plåt. Framför huset finns en grusväg som leder runt i en cirkel.

Karaktärsdrag

- Byggnadens volym med sammansatta byggnadskroppar
- Hörntornet krönt med lanternin ovanpå ett tälttak
- Fönstren med olika utformning, vanligtvis två- eller fyrluftstyp, med spröjs
- Den stående och liggande fasspontpanelen
- Taksprången som bärs upp av taktassar
- Takens gröna plåt

Kulturrehistorisk bedömning och värdebeskrivning

Byggnaden är ett exempel på en mycket påkostad villa som använts som disponentbostad åt direktören vid en av traktens möbelfabriker.

706b Område östra Bodafors

Dammgatan 15, fastighet Slättfall 3:25

Klass: 3 - Särskilt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Kvarnbyggnaden.

Från början låg det 27 byggnader på platsen som tillhörde Bodafors möbelfabrik, men av dessa finns endast den ursprungliga kvarnbyggnaden kvar. Denna är från början av 1800-talet och har restaurerats och inretts till Emåns Ekomuseum, som idag finns på platsen. Ombyggnaden till museum i början av 1990-talet leddes av arkitekten Lars Danielsson. Det finns också ett stall från 1870-talet och en smedja från samma tid som flyttades till platsen 1919. Även dessa byggnader har upprustats för att ingå i ekomuseet.

Karaktärsdrag

- Byggnadernas volym
- Liggande och stående fasspontpanel
- Sadeltak belagt med falsad plåt respektive tegelpannor
- Tätpröjsade fönster

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Ekomuseet visar upp byggnader som en gång tillhört Bodafors möbelfabrik.

Smedjan t h och stallbyggnaden t v.

Smedjan mot Höjdgatan.

706c Område östra Bodafors

Dammgatan 7, 5, Höjdgatan 1, fastighet Slättefall 3:18-3:20

Klass: 4 - Allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Bostadshuset på 3:20.

Tre bostadshus från sekelskiftet 1900 i rad, belägna strax intill en damm. Huset på 3:20 är klätt i liggande fasspontpanel, falsat svart plåttak och markant frontespis. Bostadshuset på 3:18 håller på att renoveras, har ljus locklistpanel, originalfönster, enkupiga tegelpannor på taket. Strax intill på 3:19 ligger ett hus med ljus locklistpanel, frontespis och rött enkupigt tegeltak.

Karaktärsdrag – Bostadshuset på 3:20

- Byggnadens volym
- Frontespis med triangulärt vindsfönster
- Fasspontpanelen
- Sockeln

Karaktärsdrag – Bostadshuset på 3:19

- Byggnadens volym
- Frontespis med triangulärt vindsfönster
- Locklistpanelen
- Sockeln

Karaktärsdrag – Bostadshuset på 3:18

- Byggnadens volym
- Frontespis med rektangulärt överfönster
- Locklistpanelen
- Sockeln
- Ursprungliga tvåluftsfönster med spröjs i trä

Kultuhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Byggnaderna är exempel på bostadsbebyggelse från sekelskiftet 1900 i ett mindre samhälle.

Bostadshuset på 3:19.

Bostadshuset på 3:18.

707a Bostadshus på Parkgatan 7

Parkgatan 7, fastighet Advokaten 6

Klass: 4 - Allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Villa i funktionalistisk stil, uppförd 1935 av byggmästare Anton Claesson, och ritad av John Björk. Huset är i två våningar, byggt med trästomme. Fasaden är i ljus spritputs med fönstersnickerier, hängrännor och stuprör. Taket är ett flackt valmat sadeltak med tegelpannor. På den västra gaveln finns ett smalt fönster placerat för att ge ljus åt båda våningsplanen.

Karaktärsdrag

- Byggnadens fyrkantiga volym med utbyggnad
- Den vitputsade och odekorerade fasaden med strama fönster
- Det flacka valmade sadeltaket

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Byggnaden är ett relativt välbevarat exempel på en funkisvilla från 1930-talet.

707b Bostadshus på Parkgatan 9

Parkgatan 9, fastighet Advokaten 5

Klass: 4 - Allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Tvåvåningshus med putsade fasader och valmat tak. Den inglasade altanen är ett senare tillägg. Huset uppfördes av byggmästare Svensson efter beställning av H. Lövdén på Svenska Möbelfabriken i Bodafors.

Karaktärsdrag

- Byggnadens fyrkantiga volym
- De strama fönstren, ibland med fönsterluckor
- Det flacka, valmade taket
- Fasadens vita puts

Kultuhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Byggnaden är ett relativt välbevarat exempel på en funkisvilla från 1930-talet.

708 Bodafors kyrka

Allégatan 13, Kyrkogatan 5, fastighet Kungsörnen 5

Klass: 1 - Kyrkliga kulturminnen (KML, 3, 4 kap)

Kyrkobyggnaden är ursprungligen uppförd 1940 efter ritning av arkitekterna E o T Kjellberg och J Windell. Det var en traditionell byggnad med ett funktionalistiskt uttryck som arkitekten Ralph Erskine 1969 fick i uppdrag att omgestalta. Han byggde in det gamla kyrkorummet och omgav det med en församlingssal åt norr, och tjänsterum och studieutrymmen åt söder. Dessa var grupperade kring en ljusgård som visar den ursprungliga kyrkans långvägg. Tornet fick ett brant motfallstak och kyrkan kläddes in i ofärgad brädpanel med vertikal läkt. Fönsteröppningarna är små och kyrkan ger därmed ett slutet intryck. Kyrkan var färdigställd 1972. Senare har mindre förändringar utförts som krävde viss förändring i fönstersättning samt utbyte av flera dörrar. Altartavlan är målad av professor Olle Hjortzberg. Den föreställer livet i socknen och en del kända ortsbor går att identifiera.

Karaktärsdrag

- Kyrkans volym med en samling sammansatta byggnadskroppar
- Tornet med det mycket branta motfallstaket
- Fasadens ofärgade brädpanel med läkt
- Interiören, bland annat med altartavla av O Hjortzberg

Ändringar av kyrkobyggnaden kan kräva tillstånd från Länsstyrelsen.

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Kyrkan är ett exempel på en relativt modern kyrka i funktionalistisk stil.

709 Bostadshus Sandsjövägen 12A

Sandsjövägen 12A, fastighet Taltrasten 4

Klass: 4 - Allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Bostadshus från sekelskiftet 1900 i 1½ våning. Fasaderna är i ljus liggande och stående fasspontpanel. Huset har ett markerat entréparti med en veranda med snickeriglädje, frontespis med dubbla fönster samt rött taktegel.

Karaktärsdrag

- Byggnadens volym med frontespis
- Den liggande och stående fasspontpanelen
- Sadeltaket med taktegel
- Den utbyggda verandan med snickarglädje
- De symmetriskt placerade fönstren, vanligen av fyrluftstyp, med spetsiga överstycken

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Byggnaden är ett exempel på ett bostadshus från sekelskiftet 1900.

710 Bostadshus Sandsjövägen 20

Sandsjövägen 20, fastighet Trädlärkan 2

Klass: 4 - Allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Bostadshus uppfört 1898 i två våningar med inredd vind. Huset var troligtvis flerfamiljshus från början. Fasaderna är ljusa med locklistpanel, en veranda med snickarglädje och rött tegeltak.

Karaktärsdrag

- Byggnadens volym med utskjutande veranda med snickarglädje
- Den symmetriska fasaden
- Fyrluftsönstren
- Locklistpanelen
- Sadeltaket i rött taktegel

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Byggnaden är ett mindre välbevarat exempel på ett bostadshus från det sena 1800-talet.

711 Bostadshuset Haga

Övre Boda 1, fastighet Godsägaren 2

Klass: 4 - Allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Bostadshus i 1½ våning uppfört 1930 av byggmästare Anton Claesson. Fasaderna är av vit locklistpanel med röda omfattningar och fönster. Taket är ett valmat mansardtak med tvåkupigt tegel. Verandan är inramad av sex kolonner som bär upp en balkong. Verandan och balkongen var ursprungligen mindre men fick sitt nuvarande utseende vid en senare ombyggnation.

Karaktärsdrag

- Byggnadens volym med frontespis
- Locklistpanelen målad i en ljus kulör
- Veranda med kolonner och balkong
- Stensockeln
- Fönstren, vanligen av tvåluftstyp, i symmetrisk placering
- Fönsterkuporna på det valmade mansardtaket med tvåkupigt tegel

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Byggnaden är ett exempel på ett relativt påkostat bostadshus från 1930-talet.

712 Säteriet Bodanäs

Bodanäs gård 1-3, fastighet Bodanäs 1:12

Klass: 2 - Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8 kap §13)

Äldre huvudbyggnaden.

Gårdsanläggning i öppet odlingslandskap vid Bodanässjöns södra ände. 1635 köptes den dåvarande skattegården av kavallerimajoren Erik Bengtsson Hierta, och frälseätten bekräftades av drottning Kristina. Från 1642 var Bodanäs sätesgård åt Hiertas arvingar. Under 1700-talets början kom Bodanäs i ätten Printzenskölds ägo, och då uppfördes troligen runt 1720 den senkarolinska herrgård som numera upplevs som flygelbyggnad. Denna salsbyggnad är knuttimrad i 1 ½ våning och försedd med locklistpanel och knutlådor. På baksidan finns en utskjutande del av den stora salen. På varje sida om salen ligger kamrar, och på övervåningen mindre sovkamrar. Salen är möjligen prydd med Pehr Hörbergmålningar av pastorala landskap och byggnader, och det finns också bemålade vävtapeter som är delvis bevarade. Taket täcks av svart skiffer. Fönstren på bottenvåningen har förmodligen bytts kring mitten på 1900-talet, fönstren på övervåningens kortsidor är äldre.

Den nuvarande huvudbyggnaden är uppförd omkring 1890 i två våningar, vinkelbyggd med ett trapptorn vid västra gaveln, trappan har flyttats till en annan del av byggnaden, och en öppen verandaentré. Fasaden är i grå liggande och stående fasspontpanel av senare datum. Taket täcks av rött tegel och svart plåt. Den omkringliggande bebyggelsen är av underordnad betydelse och dessutom delvis förändrad. Det finns en före detta arbetarbostad från 1880, ett brygghus från 1890, en ladugård från 1900 och en stallbyggnad från 1910. Ladugården är rödfärgad med tak av plåt och eternit, stallbyggnaden är i rödfärgad spritputs med eternittak.

Karaktärsdrag – Äldre huvudbyggnaden

- Rumsstrukturen
- Timmerstommen, locklistpanelen, knutlådorna
- Byggnadens fönster av trä med spröjsar
- Stensockeln
- Det skifferklädda mansardtaket och takkupan
- Fasta interiören såsom målningar och eldstäder

Karaktärsdrag – Huvudbyggnaden

- Byggnadens volym, vinkelbyggd med trapptorn
- Stensockeln
- Tegeltäckta sadeltaket och tornets spira i plåt
- Fönstren i varierande utformning, spröjs och placering

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Området är ett exempel på ett relativt välbevarat säteri med anor från 1600-talet.

Huvudbyggnaden.

713 Ånhults missionshus

Ånhult missionshus 1, fastighet Ånhult 1:9

Klass: 4 - Allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Missionshus, ensamliggande vid vägen, uppfört 1892. Byggnaden har rödfärgad locklistpanel och rött taktegel. Byggnaden har gått igenom en del förändringar sedan den byggdes där den moderniserats och anpassats.

Karaktärsdrag

- Byggnadens volym
- Den rödfärgade locklistpanelen
- Sadeltaket med rött taktegel
- Den äldre entréns dörrpar i trä på kortsidan

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Byggnaden är ett exempel på ett mindre missionshus på landsbygden från sent 1800-tal.

714 Hattsjöhult säteri

Hattsjöhult mellangården 1, fastighet Hattsjöhult 1:33

Klass: 3 - Särskilt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Hattsjöhult gods kan spåras tillbaka till 1300-talet, dokumentation berättar också att godset blev säteri under 1500-talet. 1830 genomfördes laga skifte som styckade av säteriet till mindre egendomar. Gården är belägen vid en vägkorsning och själva bostadshuset och trädgården står på en sluttning. Byggnadens ursprung är ovisst men troligtvis från 1700-talet. Det har funnits ännu en byggnad på gården, men det är inte möjligt att påvisa att det har varit den tidigare huvudbyggnaden. Huvudbyggnaden byggdes om 1850 då man av utrymmesskal bytte taket från sadel- till mansardtak. 1895 skedde den senaste större förändringen, då verandan, fasspontpanelen och tillbyggnaden på östra gaveln tillkom. Tillbyggnadens syfte var att inhysa ett gårdsmejeri. Byggnaden har sedan dess renoverats flera gånger. Byggnaden är av salstyp med klassicistisk frontespis över entrépartiet i 1 ½ våning med timmerstomme. Huset står i en backe som gör att stensockeln är markant högre på byggnadens östra gavel. Fasaden utgörs av gulmålad fasspontpanel, varvad med stående och liggande panel. Fönsteromfattningarna är grågröna, och fönsterbågarna röda. Fönstren är av tvåluftstyp. Genom en dörr vid tillbyggnaden är ingången till en stor jordkällare med välvt tak. Det finns också en ingång under verandan till en matkällare. Intill huset ligger det tidigare slakthuset och över vägen ligger en större ladugård. Ladugården är uppförd i timmer och delvis täckt med stående träpanel, målat rött, med tak i plåt.

Karaktärsdrag

- Byggnadens volym med den kraftiga frontespisen
- Den liggande och stående fasspontpanelen
- Mansardtaget med taktegel
- Verandautbyggnaden med dubbeldörrar
- Tvåluftsfönstren i symmetrisk placering samt lunettfönstren
- Den höga stensockeln

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Byggnaden är ett exempel på en påkostad mangårdsbyggnad från 1700-talet, ombyggd på 1800-talet.

Ladugården och den tvådelade rännebron.

715 Strömsholms kvarn

Högaholmen Strömsholm 1, fastighet Högaholmen 1:8

Klass: 3 - Särskilt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Vattenkvarn med damm, uthus och mjölnarebostad. Kvarnen är byggd i regelverk, har brun locklistpanel och plåtbelagt sadeltak. Undervåningen är byggd av huggen sten. Byggnadsåret för kvarnen är runt år 1900. Den har en stenkvarn som drivs av vattenhjulet. Miljön har en ålderdomlig, orörd karaktär.

Karaktärsdrag

- Byggnadens volym med den höga stensockeln
- Locklistpanelen
- Plåtbelagda sadeltaket
- Tvåluftsönstren i trä med spröjs
- Kvarvarande maskinell utrustning

Kulturarhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Kvarnen är ett bevarat exempel på en vattenkvarn från sekelskiftet 1900.

716 Önnarps gård

Önnarp 1, Önnarps säteri 1, 2, fastighet Önnarp 1:1, 1:7

Klass: 3 - Särskilt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Huvudbyggnaden.

Ensamliggande gård i odlingslandskap, omgiven av kraftiga stenmurar och barrskog. Huvudbyggnaden från 1914 är i 1½ våning med fasad i gul liggande och stående fasspontpanel. Huset har ett hörntorn samt valmat tak med svarta takpannor. Husets placering i en slänt gör att sockeln på baksidan är mycket hög. Där finns även en balkong som stötts upp av stenpelare. På fastigheten finns även ett bostadshus från 1850-talet i 1½ våning med rödfärgad locklistpanel och svart taktegel, en arrendatorsbostad från 1923 och en ladugård från 1949. De två sistnämnda har båda rödfärgad locklistpanel och plåt- eller tegeltak.

Karaktärsdrag

- Huvudbyggnadens volym
- Den livliga fasaden med hörntorn krönt av tornhuv, frontespis och en balkongkrönt veranda
- Den stående och liggande fasspontpanelen
- Fönstren i olika former, ofta av treluftstyp
- Arrendatorsbostadens volym, locklistpanel och stensockel

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Gården är ett exempel på en jordbruksfastighet med tillhörande bostäder uppförd under en hundraårsperiod 1850-1950.

Flygelbyggnaden.

717 Äpplaholms gård

Äpplaholms gård 1, fastighet Äpplaholm 1:25

Klass: 2 - Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8 kap § 13) (Magasinet)

Klass: 3 - Särskilt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17) (Mangårdsbyggnaden)

Herrgårdsliknande anläggning i öppet odlingslandskap. Äpplaholms namn förekommer i många medeltida handlingar. I slutet av 1300-talet och början av 1400-talet var gården sätesgård för väpnaren Halsten Pettersson, vars gravsten finns i golvet i Sandsjö kyrkas kor. Mangårdsbyggnaden har troligen sitt ursprung från 1600-talet men har senare blivit ombyggd. Den ursprungliga dubbelentrén tillkom vid mitten av 1900-talet. På gården finns även en magasinbyggnad från omkring 1820 med rödfärgat skiftesverk och rött enkupigt taktegel.

Karaktärsdrag – Mangårdsbyggnaden

- Byggnadens volym med den markerade dubbelentrén
- Den symmetriska fasaden med spröjsade fönster
- Sadeltaket med taktegel

Karaktärsdrag – Sädesmagasinet

- Byggnadens kvadratiska volym
- Rödfärgat skiftesverk
- Pyramidtaget belagt med rött enkupigt taktegel
- De symmetrisk placerade fönsterluckorna och entrédörren i trä

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Gården är ett exempel på en påkostad anläggning med anor från 1300-talet. Sädesmagasinet är ovanligt i Nässjö kommun och bär därför extra värde.

Sädesmagasinet.

718 Fiskarhemmet

Djurseryd Fiskarhemmet 1, 2, fastighet Djurseryd 1:2

Klass: 3 - Särskilt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Före detta jordbruk, ensamliggande med strandäng ner mot sjön Nömmen.

Mangårdsbyggnaden är en dubbelkamarstuga från 1830-talet i två våningar med rödfärgad locklistpanel. Farstukvisten har snickerier och en glasad dubbeldörr. Till gården hör också en undantagsstuga byggd omkring 1890, samt en enkelstuga med inredd vind, ett före detta svinhus från omkring 1880, samt en ladugård. Den senare har skiftesverk och rött tegeltak. Övriga byggnader har rödfärgad locklistpanel. På ett gärde intill ligger en lada från 1890 i ofärgat skiftesverk med svart plåttak.

Karaktärsdrag

- Byggnadens volym med den utbyggda verandan
- Tvåluftsfönstren med spröjs och symmetrisk placering, samt vindsfönstren
- Locklistpanelen och sadeltaket med taktegel
- Övriga byggnader som tillhör gården och deras placering i förhållande till varandra

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Gården är ett välbevarat exempel på ett jordbruk med flera byggnader för olika ändamål.

Hönshuset. Ladugården går att skymta t v i bild.

Ladugården.

Sandsjöfors samhälle

Grundstommen till det nuvarande samhället utgörs av Yboholms ägor. Gustav Patriksson köpte Yboholm 1912 och hans son Josua Patriksson flyttade sin borsträtillverkning från Besekull 1925 och lät uppföra en ny fabrik på faderns ägor. Denna fabrik var byggd i trä och eldhärjades efter ett åskväder 1932 men återuppbyggdes omgående i betong.

Josua Patriksson skapade Sandsjöfors samhälle genom att upplåta tomter gratis till arbetarna på sin fabrik, mot att de omedelbart byggde sig ett hus där. Patriksson lät också dra gator och vägar och inrättade på egen bekostnad ett vatten- och avloppssystem i samhället. Borsträfabriken omvandlades till småhusfabrik och för att få avsättning för sina produkter under depressionen skapade Patriksson sommarstugeområdet Sandsjöbaden 1934. Företaget hade sin storhetstid under 1950- och 60-talen och mot slutet tillverkade man manskapsbodar och förråd. I samhället finns en skola från 1960-talet och ett missionshus.

719 Holsteryds gård

Holsteryd 3, fastighet Holsteryd 1:5

Klass: 3 - Särskilt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Före detta jordbruk med bland annat bostadshus av parstugetyp från omkring 1840. Huset har två våningar med rödfärgad locklistpanel och rött taktegel. I ett av rummen på övervåningen finns det bemålad väv på väggarna. Vedbod i omålat liggtimmer med sticktak och jordkällare med trätak.

Karaktärsdrag

- Byggnadens volym med verandautbyggnad
- Den rödfärgade locklistpanelen
- Sadeltaket med rött taktegel
- De symmetriskt placerade fönstren, vanligen av tvåluftstyp med smala spröjsar
- Små runda fönster ovanför verandan
- Pardörren med små spröjsade fönster

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Byggnaden är ett exempel på en parstuga från 1800-talets första hälft, med tillhörande jordbruksbyggnader.

720 Nygårds missionshus

Nygård 2, fastighet Äpplaholm 1:18

Klass: 3 – Särskilt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Det före detta missionshuset är uppfört av reglar i 1½ våning. Byggnaden har två ovanliga entréer, med pardörrar klädda med diagonal pärlspont. I de valvbågsformade nischerna finns ett spetsbågformat, spröjsat fönster över respektive dörr. Fasaden utgörs av faluröd locklistpanel med vita entrédörrar, knutbrädor och omfattningar. Flertalet fönster är av tvåluftstyp med spetsbågsformad övre del. Fönstren har två längsgående och tre tvärgående spröjsar på nederdelen, och bågformad spröjs på överdelen. Byggnaden har ett sadeltak belagt med två kupiga tegelpannor. Sockeln utgörs av släthuggen sten. All inredning med frikyrklig anknytning är avlägsnad.

Karaktärsdrag

- Byggnadens volym med de avskurna hörnen
- Ursprungliga entrédörrar i hörnen, med rundade fönster upptill
- Ursprungliga tvåluftsfönster med spetsbågeform och spröjsar
- Locklistpanelen med sadeltak av tvåkupiga tegelpannor
- Sockeln av natursten

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Byggnaden är ett exempel på ett missionshus på landsbygden, med en för Nässjö kommun ovanlig arkitektur.

721 Buggeryds missionshus

Buggeryd 4, fastighet Buggeryd 2:8

Klass: 4 - Allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Missionshuset har en stomme av timmer i 1½ våning. Fasaden utgörs av faluröd locklistpanel med vita knutbräder och omfattningar. Flertalet fönster är av tvåluftstyp med två spröjsar i varje båge. Byggnaden har ett sadeltak belagt med cementpannor i grå kulör. Missionshuset vilar på en sockel av släthuggen sten. Byggnaden genomgick en omfattande och tidstypisk renovering 1951.

Karaktärsdrag

- Byggnadens volym
- Locklistpanelen
- Sadeltaket med cementpannor
- Tvåluftsfönstren i trä med spröjsar
- Stensockeln

Kultuhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Byggnaden är ett exempel på ett mindre missionshus på landsbygden.

722 Parstugan i Buggeryd

Buggeryd 13, fastighet Buggeryd 1:10

Klass: 4 - Allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Parstugan var från början en enkelstuga uppförd 1866, men blev renoverad och tillbyggd på 1980-talet till en parstuga i 1½ våning. Fasaderna är i rödfärgad locklistpanel, verandan är rikt dekorerad med snickeriglädje och taket har rött taktegel.

Karaktärsdrag

- Byggnadens volym med den utbyggda verandan och dess snickarglädje
- Locklistpanelen
- Sadeltaket med rött taktegel
- Tvåluftsfönstren med spröjsar i symmetrisk placering

Kulturarhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Byggnaden är ett exempel på en enkelstuga som senare byggts om till parstuga.

723 Gamla nämndemannahuset

Rödja 1, fastighet Sandsjö-Rödja 6:18

Klass: 4 - Allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Byggnaden är från 1894 och är i 1½ plan, med ljusgrön locklistpanel och vita omfattningar och knutar. Fönstren är engelskt röda, sockeln av sten och taket har röda betongpannor. Entrén markeras av en frontespis med tre fönster och en snickrad veranda. Byggnaden stod tom i 16 år men renoverades i början av 2000-talet. 2002 fick den Nässjö kommuns byggnadspris.

Karaktärsdrag

- Byggnadens volym med det markerade entrépartiet med frontespis
- Verandans snickeriglädje
- Sadeltak matchande frontespisens tak
- Den symmetriska fönsterplaceringen
- Fönstren av bland annat tvåluftstyp med spröjs
- Locklistpanelen och sadeltaket med betongpannor
- Uppfarten med "rondell"

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Byggnaden är ett exempel på ett bostadshus från sent 1800-tal.

724 Västraby

Rödja 5, fastighet Sandsjö-Rödja 6:19

Klass: 4 - Allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Jordbruk i by i kuperat odlingslandskap. Bostadshuset är av parstugetyp från omkring 1870, troligen påbyggt senare. Det har 2 våningar med rödfärgad locklistpanel och rött taktegel, öppen snickeriglädjeveranda och fodrade dubbeldörrar. Byggnaden har renoverats vid ett senare tillfälle där den bland annat byggts ut på baksidan och erhållit nya fönster.

Karaktärsdrag

- Byggnadens äldre volym med den utbyggda verandan och dess snickarglädje
- Den röda locklistpanelen och sadeltaket med rött taktegel
- Dubbeldörrarna och tvåluftsfönstren med spröjs

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Gården är ett exempel på en mindre gård från 1800- och 1900-tal.

725 Sandstorp

Rödja 18, fastighet Sandsjö-Rödja 1:17

Klass: 4 - Allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Jordbruk i kuperat odlingslandskap. Bostadshuset är av parstugetyp från 1862, troligen tillbyggt i ett senare skede. Det har 1½ våning i rödfärgad locklistpanel och rött tegeltak. Byggnaden har genomgått en senare större renovering där fasad, fönster, skorsten, tak och grund har förändrats. Entrépartiet har en öppen farstukvist med snickerier och välbevarad dubbeldörr med småspröjsade glastrutor. Farstukvisten har tidigare haft ett dekorativt staket. Bakom huset ligger ett vitputsat uthus, möjligtvis en äldre smedja. Öster om landsvägen ligger en magasinbyggnad och en ladugård, i rödfärgat skiftesverk och brädor under plåttak.

Karaktärsdrag

- Bostadshusets volym
- Röda locklistpanelen
- Sadeltak med tegelpannor
- Dekorativa verandan
- Pardörr i trä med småspröjsade fönster
- Ladugårdens volym, skiftesverkstruktur och plåttak

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Gården är ett exempel på en jordbruksmiljö från 1800-talet.

726 Rödja södergård

Rödja södergården, fastighet Sandsjö-Rödja 4:5, 4:31

Klass: 3 – Särskilt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Äldre jordbruk med mangårdsbyggnad av enkelstugetyp i 2 våningar. Fasaden är timrad med faluröd locklistpanel och tegeltak. Huset är troligtvis uppfört på 1880-talet och möjligen senare påbyggt. Bryggghuset och ladugården är från samma tid.

Karaktärsdrag

- Byggnadens volym
- Locklistpanelen
- Sadeltak belagt med enkupigt taktegel
- Tvåluftsfönstren med spröjs
- De tillhörande byggnaderna på gården

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Fastigheten är ett exempel på en mindre bevarad gård från sent 1800-tal.

727 Hembygdsgården Nyholmsberg

Kull hembygdsgård 1, fastighet Kull 1:14

Klass: 4 - Allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Soldattorpet.

Sandsjö hembygdsgård bildades 1938. Året därpå inköptes ett markområde vid Nyholm, som under 1800-talets senare del var ett industriellt centrum för bygden med kvarn, såg, pappersbruk och borstfabrik. Denna mark blev hembygdsgården. Till platsen, som kallas Munkholmstorg, flyttades enkelstugor som torpet Wallins (1942) och soldattorp nummer 128 från Kalmar regemente (1951), en utskottsbod från Ryd (1941), en linbasta från Buggeryd (1942) samt en krogstuga från Sandsjö marknadsplats. Dessa byggnader var ursprungligen uppförda under tiden 1740–1840. På området finns en marknadsbod som byggdes 1944 av gammalt virke. Den är en rekonstruktion av den typ av bodar som fanns på Sandsjö marknadsplats.

Karaktärsdrag

- Hembygdsgårdens byggnadsbestånd och dess placering i förhållande till varandra
- Byggnadernas respektive volymer, fasadmaterial, tak, fönsterplaceringar och eventuellt interiörer

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Hembygdsgården är en plats där lokalbefolkningen kan komma och umgås kring byggnader representativa för samhället i stort.

Loftbod.

Enkelstugan.